

gemeente
Zoetermeer

KERNDOCUMENT

TOEKOMSTVISIE NATUURTUIN

Natuurtuin in Zoetermeer

1. Aanleiding

- Achterstallig (groot) onderhoud.
- Langzame maar doorgaande nivellering:
 - o Er geldt niet langer meer 'pionier zijn' (van de tuin, van gemeentebeleid).
 - o De diversiteit, verschillen tussen landschappen wordt steeds minder zichtbaar.
- Nadelen en kwetsbaarheid in ontwerp worden voelbaar en zichtbaar; aanpak daarvan is arbeidsintensief.
- Brief van de natuurtuingidsen aan gemeente en antwoordbrief van de gemeente.
- Twijfels over de continuïteit van de financiering en toekomstige betrokkenheid van vrijwilligers.
- Natuurtuin is bij een beperkte groep inwoners bekend maar wordt door inwoners die de tuin kennen hoog gewaardeerd.

2. Waar staan we nu?

2.1 Markante punten in de geschiedenis van de natuurtuin

- 1976: werkgroep ingesteld van vakambtenaren, gebruikers en bewoners (= voor die tijd bijzonder). In 2016 40-jarig bestaan.
- Inspiratie : publicatie Ger Londo : “ Natuurtuinen en parken”.
- 1977/78 : realisatie eerste deel.
- 1980 : vaste beheerder in dienst.
- 1981 tot ca 2000: alleen zaad uit eigen kweek gebruiken.
- 1982 : opening voor publiek, eerste informatiebord.
- 1984 : oprichting Stichting Westpunt.
- 1988 : publicatie Johan Vos : 10 jaar natuurtuin.
- 1992 : training natuurtuin gidsen.
- 1999 : eerste gemeentelijk beleidsplan: Stadsnatuurplan.
- 2011/13 : nieuw gemeentelijke beleidsplan: Groentriologie met o.a. nota visie Biodiversiteit.
- 2011 : bezoek en advies Ger Londo aan natuurtuin : ‘zijn advies’: herijking nodig.
- 2012 : Brief gidsen (over onderhoud in relatie tot toekomstvisie).
- 2013 : team NME gaat over van Stadsbeheer naar team Groen Spelen Leren in Samenleving.
- 2014 : start discussie toekomst natuurtuin.
- 2014 : discussie: moeten we weer alleen zaad uit eigen kweek gebruiken.

2.2 Onderdelen Natuurtuin

- Veenlandschap
- Bloemrijke dijken
- Griendcultuur
- Rietland (vlonderpad)
- Sawa / terrassen
- Polder (molens)
- Verwilderinghoek
- Bosranden
- Ruïne boerenhoeve – boomgaard – akkertje
- Muren begroeid met muurplanten
- Eigen (gesloten) watersysteem
- PS : Naast natuurtuin is het Westpunt gelegen.
Westpunt en natuurtuin zijn min of meer aan elkaar verbonden.

2.3 Natuurtuin is op verschillende aspecten een succes en dat komt door

- Uitgangspunten en kwaliteit ontwerp.
- Heeft een goed verhaal in de combinatie van natuur, landschap en geschiedenis
- Kraamkamer van het Zoetermeers groenbeheer.
- Vaste beheerder, (waardoor) continue zorg voor en stabiel beheer
- Vast aanspreekpunt bij gemeente.
- Deskundigheid bij gemeente
- Vaste groep van vrijwilligers (o.a. natuurtuingidsen)
- Westpunt is uitvalsbasis voor activiteiten en de natuurtuin.
- Samenwerking met Knotgroep Meer & Woud.
- Omnibus enquête 2012 : de natuurtuingidsen zijn als onderdeel van de natuur- en milieuorganisaties het meest bekend. De natuurtuin wordt hoog gewaardeerd.

3. Waar staan we over 5 á 10 jaar?

3.1 Veranderende context

- Politiek draagvlak nodig, maar in politiek wisselende en soms snel veranderende prioriteiten.
- Maatschappelijke draagvlak nodig, media en nieuwe media spelen daarin (grote) rol.
- Financieel verbreding draagvlak nodig, naast gemeente mogelijk ook andere financiers nodig.
- Rolverdeling overheid – vrijwilliger – gebruiker/burger - bedrijfsleven (maatschappelijke betrokken ondernemers) verandert
- Gedeelde verantwoordelijkheid overheid – burger
- Maar ook meer maatschappelijke verantwoordelijkheid (MVO) ondernemers gaande / nodig.
- Spanningsveld tussen *'meer bekendheid geven/meer en intensiever gebruik (als vorm van recreatie)'* en *de wens en noodzaak van bescherming, het zijn van een 'rustpunt'*.

3.2 Waarden en functies van de Natuurtuin

- Biodiversiteit en beheer
 - o Kleinschalig, natuurlijk beheer en (daardoor) maatwerk
 - o Kraamkamer van de stad en groenbeheer.
 - o Biodiversiteit en landschappelijke diversiteit:
 - Goede voortplantingsmogelijkheden en overlevingskansen.
 - Vraagt wel bescherming van dit kwetsbare gebied.
- Biodiversiteit en duurzaamheid (te vertalen naar ecosysteemdiensten (zie bijlage 1))
 - o Water
 - o Energie
 - o Voeding
 - o Gezondheid en welzijn
- Cultuurhistorie en natuurlijke recreatiemogelijkheden
 - o Diverse landschappen en het vertellen van de geschiedenis ervan
 - o Bij elkaar op beperkt oppervlak en daardoor overzichtelijk
- Maatschappelijke en persoonlijke waarden
 - o Schoonheid en beleving
 - o Gezondheid en beweging, (in combinatie met Westerpark)
 - o Recreatie en ontmoeting
 - o Participatie in (door) beheer
 - o Participatie in (door) educatie en andere (eenmalige/terugkerende) activiteiten
- Onderzoek
 - o Welke soorten en (spontane) ontwikkelingen daarin
 - o Samenhang tussen soorten en ontwikkelingen daarin (= ecologie)
 - o Samenhang natuur en menselijk ingrijpen.

3.3 Doelgroepen

- Primair
 - Liefhebbers van (geschiedenis van) natuur, ecologie en landschap uit Zoetermeer en omliggende plaatsen
 - (Groot) ouders en hun kinderen
 - Leerlingen Primair Onderwijs
 - Natuur- en milieuorganisaties
 - Groene clubs o.a. knotgroep Meer en Woud

- Secundair
 - Onderwijsgevenden
 - Leerlingen Primair Onderwijs en Secundair Onderwijs, mbo/hbo-groenopleidingen
 - Natuur- en milieuorganisaties, - educatie, onderzoek
 - Passanten
 - Bezoekers andere voorzieningen (kinderboerderijen)
 - Wijkbewoners
 - Volkstuinders
 - Onderzoeksinstituten/onderzoekers (b.v. Alterra, SOVON)
 - Groene burgerinitiatieven (adoptiegroen, stadslandbouw)
 - Initiatieven voor mensen met klein bereik (b.v. fysiek, financieel: rustpunt in de buurt)

- Andere natuur- en wijktuinen elders in het land (samenwerking versterken en informatie-uitwisseling)
 - Mensen met hobby's als fotograferen, tekeningen/schilderen, groenbeheer, etc.
 - Ondernemers (tuin als decor: bruilofsreportages)
 - Politieke bestuurders Zoetermeer
 - (Aan) gemeente (gelieerd): groenbeheerders en aannemers.
- Tertiair
- Intermediaire doelgroepen:
 - Onderwijsgevenden, schoolbesturen van Primair Onderwijs en Voortgezet Onderwijs.
 - Medewerkers (besturen) maatschappelijke- en zorginstellingen als VIP, Stichting Mooi, Stichting Piëzo, Vierstroom, etc.
 - Medewerkers Groen Spelen Leren (kinderboerderijen, wijktuinen, activiteitencentrum).
 - Groene burgerinitiatieven.

3.4 Uitgangspunten voor een nieuwe visie

- Kleinschalige natuur- en landschappentuin. Wisselwerking tussen natuur en landschap.
 - o Intrinsieke natuur- en cultuurhistorische waarden en elementen.
 - o Cultuurlandschappen in en om Zoetermeer.
 - o In Zoetermeer en omgeving aanwezige grondsoorten en waterpeilen.
- Hoge mate van biodiversiteit en landschappelijke diversiteit.
 - o Plantensociologische invalshoek
 - o Ecosysteemdiensten
- Diversiteit door de seizoenen heen en de bijbehorende, wisselende, verschillen en mogelijkheden van beleving (alle zintuigen). Telkens weer verrassend.
- De natuurtuin in combinatie met het omliggend gebied (Westerpark) heeft veel te bieden op het vlak van gezondheid (inspirerende omgeving voor rust en beweging, voorlichting en activiteiten die daarop zijn gericht)
- Natuurlijk, divers en gefaseerd beheer gericht op in stand houden en vergroten diversiteit en duurzaamheid.
- Daar waar mogelijk en zoveel als mogelijk vasthouden aan de oorspronkelijk opzet van de tuin. Eenmalig groot onderhoud is daarvoor nodig (griend, akkers), maar daarna fijnmazig beheer nodig. Het maken van keuzes is niet uit te sluiten.
- Integraal onderdeel Westerpark (ligging, bereikbaarheid, biodiversiteit, waterbeheersing, beleid, visie, strategie, communicatie) en tegelijkertijd apart/bijzonder (toegankelijkheid, bescherming, diversiteit, beleving). Maak een duidelijkere en aantrekkelijkere overgang tussen het Westerpark en de natuurtuin. De natuurtuin moet daarbij ook zichtbaarder worden.

- Mogelijkheden voor passieve en actieve recreatie (rust, beleven, tekenen/schilderen, fotografie) en actieve recreatie (meedoen met onderhoud en beheer, kennisoverdracht, onderzoek, trouwerij, horeca).
- Daarvoor is meer bekendheid en zichtbaarheid van de natuurtuin nodig. Waarbij wel zorgvuldig wordt omgegaan met de extra druk op de tuin die dat met zich meebrengt.
- Beheer : degelijk beheerplan, vaste beheerder en goed getrainde en deskundige vrijwilligers.
- Beheer: naast vaste beheerder, samenwerking tussen en samen optrekken van gemeente, vrijwilligers, gebruikers, natuur- en milieuorganisaties, groenonderwijs.
- Wel centrale coördinatie voor het beheer.
- Educatie: samenwerking gemeente, vrijwilligers, bewoners, gebruikers, natuur- en milieuorganisaties, algemeen onderwijs (scholen) / groenonderwijs en aanbieden van stages.
- Organisatie & beleid: onderdeel van nieuw gemeentelijk beleid in ontwikkeling, waarbij accent meer op toenemende participatie en verantwoordelijkheid en sturing van burgers.
- Organisatie & beleid: onderdeel beleid en voorzieningen van team Groen Spelen Leren.
- Rol gemeente: regisseur op afstand, facilitator en medefinancier.
- Algemeen: voor alle geïnteresseerde burgers van Zoetermeer. Specifiek: maatwerk voor specifieke doelgroepen.
- Samenwerking tussen verschillende partijen met verschillende en aanvullende vormen van kennis en deskundigheid.

4. Hoe komen we daar? Een strategie

Allereerst is er een totaalplan nodig, met een duidelijke omvattende en lange termijnvisie. Met een eigen strategieplan, waarin wordt uitgegaan van een duidelijke boodschap, een eigen herkenbare en overdraagbare identiteit en handhaven van de kwaliteit. Maar waarbij ook uitbreiding naar het omliggende Westerpark wordt benut (idee van ringen, binnen- en buitenringen). De natuurtuin is er voor iedereen, dus moet het ook toegankelijk zijn voor mensen die slecht ter been zijn (rolstoel)

4.1 Onderdelen

- Beheer
 - Herziening en uitvoering natuurtuinplan: en versterking en behoud biodiversiteit
 - Daar waar mogelijk en zoveel als mogelijk vasthouden aan de oorspronkelijk opzet van de tuin. Eenmalig groot onderhoud is daarvoor nodig (griend, akkers), maar daarna fijnmazig beheer nodig.
 - Uitvoering van achterstallig onderhoud op korte termijn, maar wel doordacht
 - Versterking recreatief-educatieve functie
 - Samenwerking met partijen als de Knotgroep Meer en Woud en de Groene Motor.

- Positionering m.b.t. ligging, biodiversiteit en samenhang
 - Onderdeel Westerpark.
 - Onderdeel van Groentrilogie.

- Positionering m.b.t. organisatie & beleid
 - Onderdeel van en samenwerking met gemeente team GSL.
 - Meer informeren, uitwisseling en samenwerking tussen de diverse onderdelen van team Groen Spelen Leren zoals o.a. stadsboerderijen.
 - Meer begeleiding vanuit team Groen Spelen Leren.
 - Natuurgidsen: bemoeienis met de natuurtuin uitbreiden. Dit geldt ook voor andere natuur- en milieugroepen die zich onder meer bezighouden met het Westerpark c.q. de Natuurtuin .
 - Aanwezigheid van de natuurgidsen intensiveren. In de groeiperiode zeker elke weekend en op woensdagmiddagen. Regelmatige winteropenstelling.
 - Onderdeel sociaal beleid, WMO en participatiebeleid.
 - Idem Ruimtelijke ontwikkeling.

- Promotie/marketing
 - Verbetering van imago, bekendheid, activiteiten voor personeel/klanten, excursiemogelijkheden. Meer promotie is ook nodig om aan fondsenwerving te kunnen doen. Bijvoorbeeld: uitgangspunt: maandelijks in het lokale/regionale nieuws
 - De natuurtuin zou meer onderdeel moeten zijn van (b.v. NS-) wandel- en fietsroutes zoals het Groene Hartpad dat langs maar niet door de tuin loopt, knooppuntenroutes. Maar ook meer/aantrekkelijkere infoborden. De natuurtuin moet makkelijker te vinden zijn.

- Meer zichtbaarheid, betere routing en meer verwijzen naar de mogelijkheden van de natuurtuin (op papier en digitaal)
 - Meer denken aan samenhang met team Groen Spelen Leren, sociaal beleid en participatiebeleid en bijbehorend participatiebudget.
 - Consequent bijhouden van bezoekersaantallen.
 - Opknappen van Westpunt (in samenwerking met plaatselijke horeca)
 - Gebruik oude en nieuwe media (social media en internet)
 - Uitbouwen van activiteiten (betaald/onbetaald): excursies, educatie, etc.
 - In de promotie en marketing trekken gemeente, beheerders en vrijwilligers samen op.
 - Gebruik maken van fondsen en sponsors en andere geldpotjes.
 - Samenwerking.
- Vrijwilligers
- Er is nog geen gebrek aan vrijwilligers voor onderhoud en rondleidingen. Er is een geleidelijke nieuwe aanwas. Maar bij uitbreiding van activiteiten, meer promotie en meer verantwoordelijkheid voor de organisatie is werving en aansturing van nieuwe vrijwilligers nodig.
 - Biedt huidige en toekomstige vrijwilligers ook mogelijkheden voor scholing (cursussen) aan.

Communicatie

- Oude media: informatie op locatie: Westpunt/informatiecentrum, informatieborden, wandelroute, excursies. Coördinatie nu (nog) door gemeente.
- Nieuwe media: Website, apps, navigatie/gps, social media.
- Rondleidingen (organiseren en uitbreiden (op aanvraag en structureel)).
- Educatie.
 - Algemeen
 - Onderwijs
 - Natuurclubs
 - Rondleidingen

- Organisatie : Korte termijn

- Overwegen van een eigen organisatie (nadenken over een stichtingsvorm) (met hulp van bijvoorbeeld de Groene Motor) om continuïteit te garanderen, om te kunnen samenwerken en door samenwerking te kunnen groeien. Betrokkenheid van de overheid blijft nodig.
- Werven en trainen grotere groep vrijwilligers via concreet plan
 - Beheer
 - Communicatie, educatie, voorlichting
- Onder leiding van de beheerder van een groot deel onderhoudswerkzaamheden uitvoeren.
- Vrijwilligers (o.a. natuurtuingidsen): uitbouwen van activiteiten, grotere bemoeienis met organisatie en beheer.
- Het ontwikkelen van een duidelijke taakstelling.
- Duidelijkheid over (geregistreerd) eigendom, gebruikersrecht.

- Organisatie: Lange termijn

- Overname verantwoordelijkheid natuurtuin door “Vrienden van de Natuurtuin” (natuurclubs, maatschappelijke instellingen, gebruikers, andere stakeholders en gemeente).
- Rol gemeente: regisseur op afstand, facilitator, partner en medefinancier. Maar blijvende rol gemeente blijft nodig voor continuïteit.
- Zoeken sponsors.

- Samenwerking

- Maak een samenwerkingsplan. Voer gesprekken met allerlei verschillende partijen: educatie, gezondheid (bewegen, beleven, voeding/eten), ondernemers, Dienst Sociale Werkvoorziening (DSW), zorgboerderijen, Kentalis (re-integratie, participatie), kunst, cultuur & geschiedenis, marketing, financiering, etc.
- Om een aantrekkelijk partner te worden is ook een plan voor ontmoetingspunt, recreatieve voorziening, uitbreiding van het Westpunt nodig (formule: 1/3 natuur/voorlichting/beleving, 1/3 gezondheid en recreatie en 1/3 onderzoek en educatie).

- Financieel beleid: uitgangspunten
 - Gemeentelijke bijdrage zal niet stijgen, eerder dalen. Dus:
 - Van gemeentelijke financiering naar
 - Gemengde financiering via nieuwe partners, sponsors, middelen.
 - Financiering: geld en/of in natura
 - Vrijwilligers (b.v. Vrienden van de natuurtuin(gidsen) en wijkbewoners, maar ook door instellingen als Waterschap en aannemers
 - Werkzaamheden (b.v. onderhoud via Knotgroep Meer en Woud)
 - Producten, activiteiten/advies (marketing, communicatie).
 - Nadenken over een geheel van activiteiten (herkenbaar en regelmatige activiteitencarrousel met andere partijen in het Westerpark).
 - Geen entree vragen: maatschappelijk onwenselijk en praktisch onhaalbaar.
 - Wel de maatschappelijke waarden en ecosysteemdiensten in geld uitdrukken.
 - Een partner is: iemand die rechtstreeks bijdraagt aan de ontwikkeling en onderhoud van de natuurtuin.
 - Een sponsor staat wat verder weg van, dragen bij in natura of financieel.
 - Partners en sponsors delen ontwikkelingsvisie natuurtuin.
 - Partners: overeenkomst voor langere tijd. Sponsors/subsidiënten: eenmalig of periodiek.

- Financiering: kansen en mogelijkheden
 - Partners, bestaande en nieuwe vrijwilligersgroepen, ook bedrijven en instellingen
 - Hoogheemraadschap : waterbouwkundige infrastructuur.
 - Hoveniersbedrijven/aannemers: deel aannemingsom naar maatschappelijk nuttige projecten.
 - Groene Motor (voortkomend uit opgeheven stichting landschapsbeheer Zuid Holland): training en begeleiding van vrijwilligers voor onderhoud tuin.
 - Sponsors/subsidiënten: eenmalig of periodiek
 - Bedrijven : geld, materialen (gereedschap) en/of dienst (publiciteit, website, etc.)
 - Non-profitinstellingen: Fonds 1818, Rotary, Pelgrimshoeve etc.
 - Fysieke aanpassingen en toevoegingen
 - Aanpassing Westpunt: partners die dit willen uitvoeren (make-over /duurzamer maken).
 - Eenvoudige restauratieve voorziening Westpunt (inkomsten naar natuurtuin)
 - Eenvoudig vandaalbestendig speelobject